

Dr. Mujzer Péter

A 2. páncéloshadosztály hadműveletei Galíciában, 1944-ben **I. rész**

A sztálingrádi német vereséget követően a magyar vezetés megpróbált lazítani a Németországgal való együttműködésén és tapogatózni kezdett a tengelyhatalmaktól való leválás irányába. A német politikai és katonai vezetésnek pontos információi voltak a magyar szándékokról, és Magyarország háborúból való kiválásának megakadályozása érdekében, 1944. március 19-én fegyveres erővel, de tényleges harc nélkül megszállták az országot. Német követelésre a kormányzó új, németbarát kormányt nevezett ki és a katonai felső vezetésben is cseréket hajtottak végre a németek elvárásainak megfelelően. A megszállás után a német befolyás közvetlenné vált, a politikai és katonai vezetés kiszolgáltatta a német követeléseket.

A magyar vezérkar a Kárpátok hegyvonulataival, mint természetes védelmi vonallal már 1940 ősztől számolt, akkortól megkezdtek egy a terület földrajzi adottságait kihasználó védelmi vonal tervezését. A háború későbbi részében a magyar hadvezetés abban reménykedett, hogy a jól védhető erődvonal áttörése helyett a Vörös Hadsereg a lengyel síkságon fog előretörni és megkíméli az országot a hadszíntérré válástól.

1. ábra. 41M Turán nehéz harckocsi a magyar páncélos fegyvernem büszkesége 1943-ban, a Gépkocsi szertárban

2. ábra. Ford tehergépkocsi a 2. páncéloshadosztály csúcsára állított fehér háromszög alakulatjelzésével

1944 tavaszán a szovjet csapatok gyors előretörésének ellensúlyozására elrendelték az 1. magyar hadsereg mozgósítását és kitelepülését a Kárpátokban kiépített védelmi vonalak megszállására.

Az 1. magyar hadsereg parancsnoka Lakatos Géza vezérezredes volt, aki a kormányzó belső bizalmi köréhez tartozott. Lakatos tábornok korábban a magyar megszálló erőket irányította. Ebben a beosztásában nem nyerte el a német katonai vezetés bizalmát, de végül elfogadták a jelölését a hadseregparancsnoki beosztásba.

Lakatos vezérezredes kinevezése már az ország március 19-i megszállása után történt. Vörös János vezérezredes, a vezérkar németbarát vezetője azonban hamarosan – a már megkezdődött hadműveletek közben – május 26-án lecserélte a németbarát Beregfy Károly vezérezredesre. Beregfy tábornok a magyar honvédség egyik legnépszerűtlenebb tábornoka volt, erősen korlátozott vezetői képesiségekkel,

ÖSSZEFOGLALÁS: Az 1. magyar hadsereg a korabeli magyar honvédség legütőképesebb magasabb egysége volt. Az 1943-as átszervezés során kialakított új típusú gyaloghadosztályok, hegyidandárok és a páncéloshadosztály is a hadrendjébe tartozott. A 2. páncéloshadosztály mozgósítását 1944. március 13-án rendelték el. A hadosztály harcjárművei kivétel nélkül a magyar hadiipar által gyártott páncélosok voltak. A 2. páncéloshadosztály alegységeiből három harccsoportot alakítottak. Április 17-én harcérintkezésbe kerültek szovjet T-34-es harckocsikkal.

KULCSSZAVAK: Magyar Királyi Honvédség, II. világháború, páncélos csapatok

ABSTRACT: The Hungarian First Army was the fightingest higher-level unit of the Royal Hungarian Army of that time. Its service consisted of, inter alia, new-type infantry divisions, mountain brigades and the armoured division formed during reorganization in 1943. Mobilization of the 2nd Armoured Division was ordered in 13 March 1944. Fighting vehicles were, without exception, tanks manufactured by the Hungarian armaments industry. Three battle groups were established from the subunits of the 2nd Armoured Division. On 17 April, they engaged in battle with Soviet T-34 tanks.

KEY WORDS: Royal Hungarian Army, World War II, armoured troops

3. ábra. A 2. felderítő-zászlóalj került először harcba a szovjet erőkkel. A híres világos (sárga festésű) 39M Csaba páncélgépkocsik

akinek a rend és a fegyelem fenntartása volt a legfontosabb célja, emellett tipikus „írásztal-tábornok” volt, erős jobboldali kötődéssel.

A német katonai vezetés az 1. magyar hadsereget arra utasította, hogy a kiépített védelmi vonalakon túl, nyomuljon előre Galíciába. A magyar csapatok feladatául szabták, hogy törjenek előre a Kolomea–Ottyna–Stanislaw vonalig, és stabilizálják a frontvonalat a német Észak-Ukrajna és Dél-Ukrajna Hadseregcsoporthoz.

Az 1. magyar hadsereg a korabeli magyar honvédség legütőképesebb magasabb egysége volt. Az 1943-ban történt átszervezés során kialakított új típusú gyaloghadosztályok, hegyvidékek és páncélosadosztály is a hadrendjébe tartozott. Összesen 3 könnyű gyaloghadosztállyal (2 gyalogezreddel), 3 gyaloghadosztállyal (3 gyalogezreddel), 2 hegyvidékdandárral és 1 páncélosadosztállyal rendelkezett.

A 2. páncélosadosztály mozgósítását 1944. március 13-án rendelték el. A hadosztály harcjárművei kivétel nélkül a magyar hadiipar által gyártott páncélosok voltak, 40M, 41M Turán közepes és nehéz harckocsik, 40M Nimród páncélgéppágyú, 39M és 40M Csaba páncélgépkocsik, valamint 38M Toldi könnyű harckocsik.

A szervezetszerűen a páncélosadosztályhoz tartozó alakulatok mellett a hadosztálytüzérséget megerősítették az 1. gépvontatású közepes tarackos tüzérsztállyal (31M 15 cm-es közepes tarackok)

A hadiipari szállítások késlekedése miatt azonban a páncélosadosztály nem rendelkezett a hadrendben előírt teljes harcjármű- és járműtechnikával.

Az elvonuló páncélosalakulatok 120 db 40M Turán közepes, 55 db 41M Turán nehéz harckocsival, 84 db 38M Toldi könnyű harckocsival, 42 db Nimród páncélgéppágyúval és 14 db 39, 40M Csaba páncélgépkocsival rendelkeztek. A 84 db 38M Toldi könnyű harckocsiból 47 db már átfegyverzett, 40 mm-es ágyúval felszerelt jármű volt.

A páncélosadosztály 3. harckocsiezredének hadrendjéből 18 közepes és 14 nehéz Turán harckocsi, egy Toldi könnyű harckocsi és 2 Nimród páncélgéppágyú hiányzott. A 3. harckocsiezred ezért csak két zászlóaljjal, (3/I. és 3/II. harckocsi zászlóaljak) vonult el a hadműveleti területre. A harmadik zászlóalj, 3/III. csak 1944 júliusában csatlakozott a fronton harcoló hadosztályhoz.

A 2. páncélosadosztály hadrendjéből hiányzott 80 db motorkerékpár és 160 db gépjármű (35 db személygépkocsi, 106 tehérgépkocsi és 19 db egyéb jármű) is. A hadosztály lőszerlépcsőjéből 30 000 db 40 mm-es és 12 000 db

4. ábra. Walter Model tábornagy megszemléli a 3/II. harckocsi-zászlóalj egyik közepes 40M Turán harckocsiszázadát

75 mm-es harckocsilőszer hiányzott. Csak a harckocsiezred lőszer-javaldalmazása volt teljes. A 3. harckocsiezred és alárendelt alakulatainak a javító alegységei úgy kerültek alkalmazásra, hogy a felszerelésükből hiányoztak a harckocsilövegek javításához szükséges pótalkatrészek és szerszámok. A legkisebb műszaki probléma a löveggel, az adott harckocsi kiesését eredményezte a harcból. A hadosztály egyáltalán nem rendelkezett harckocsik vontatására alkalmas járművel. Meghibásodás esetén egy másik harckocsit lehetett vontatóként használni, ezzel is csökkentve a bevethető harckocsik számát.

Az általános mozgósítás miatt a 2. páncélosadosztálynak át kellett adnia a szállító kapacitásának felét más alakulatoknak. A hadosztálytól elvont 206 db tehérgépkocsi 461 tonnával csökkentette a hadosztály szállítási képességét.

A páncélosadosztály alegységeinél 1317 géppisztoly is hiányzott a hadrendben előírt mennyiségből. A csapatok a teljesen elavult, magyar gyártmányú 40M 40 mm-es páncéltörő ágyúkkal voltak felszerelve. 1944-ben ezek a páncéltörő lövegek teljesen hatástalanok voltak a Vörös Hadsereg által nagy számban alkalmazott közepes és nehéz harckocsik ellen. Siker reményében csak a T-60-as és T-70-es könnyű harckocsik és a Szu-76-os rohamlövegekkel vehették fel a harcot.

Az Osztovcics Ferenc ezredes parancsnoksága alatt álló 2. páncélosadosztály 1944. április 5–11. között érte el a kirakodási, gyülekezési körleteket Stryj körzetében. Az innen 250–300 kilométerre lévő frontvonalig a sáros, havas, nehezen járható utakon a hadosztály lánctalpas és keres járművei már önerőből tették meg az utat minden pihenés nélkül.

5. ábra. 38M Toldi harckocsi 40 mm-es löveggel, mellette egy csapatcsendőr gázol térdig sárban

6. ábra. Sáros terepen nyomul előre a 3/II. harckocsizászlóalj 40M Turánja

Az alkalmazási területre beérkező alegységek pihenő nélkül azonnal bevetésre kerültek, a két német hadsereg-csoport közötti 60–70 km széles rés lezárása érdekében.

A 2. páncélosadosztály alegységeiből három harccsoportot alakítottak, Bercsényi László ezredes (a 3. harckocsiezred parancsnoka), Sándor István ezredes (3. gépkocsizó lövészszázad parancsnoka) és Dósa Endre ezredes (2. hegyivadászdandár) vezetésével.

A Bercsényi-csoport a 3/I. harckocsizászlóaljból, 6. gépkocsizó lövészszázaljból, 2 gépvontatású tarackos ütegből, és 3 német Marder páncélvadászból állt.

A Sándor-csoport a 3/II. harckocsizászlóaljból, a 4. gépkocsizó lövészszázaljból, a 4. gépvontatású tarackos ütegből, a 2. felderítő-zászlóaljból, a 3. gépkocsizó utászszázadból és az 561. német páncélvadász osztály zöméből állt (Marder páncélvadászok).

A Dósa-csoport a 2. hegyivadászdandár két hegyivadász-zászlóaljból és két hegyi tüzéregéből állt.

Tartalékként az 5. gépkocsizó lövészszázalój és egy légvédelmi géppágyús üteg Rosulna körzetében gyülekezett.

1944. április 13-án a páncélosadosztály felderítést vezetett be Rosniatovon és Krasnaán át Rosulnára, majd onnan tovább Solotvina és Nadvorna, illetve Bohorodcznay irányába. A harcfelderítést a 2. felderítő-zászlóalj megerősítésével létrehozott harccsoport hajtotta végre Wolff alezredes, a 2. felderítő-zászlóalj parancsnokának vezetésével.

A felderítők már április 13-án harcérintkezésbe kerültek a szovjet erőkkel. Nadwornától nyugatra Lahowcznál a 2. fel-

7. ábra. Mérey hadnagy kilőtt 40M Turán harckocsija

8. ábra. Motorkerékpáros felderítők BMW R-75-ös motorkerékpárral

derítő-zászlóalj egy hősi halottat és három sebesültet veszített. Két 39M Csaba páncélgépkocsit, egy személygépkocsit és egy Botond terepjáró gépkocsit is kilőttek vörös katonák.

Az április 17-én meginduló támadás során, a jobb szárnyon a Sándor-csoport támadásának célja Nadvorna birtokba vétele volt, a csoportot a német 561. páncélvadász-osztály másfél századnyi Mardere és 7 db Panzerkampfwagen IV. H német harckocsi is támogatta. A balszárnyon a Bercsényi-csoportnak három Marder páncélvadászal megerősítve kellett előrenyomulnia a Bystrica folyón átkelve, birtokba venni Fitkowot és Cycilowot, és északi irányból támogatni a Nadwornát támadó saját erőket. A támadás jobb szárnyán a nehezen járható hegyi terepen a Dósa-csoport biztosította a páncélosadosztály támadását.

Április 17-én 12.00 óra körül a Bercsényi-csoport erői a megindulási körletbe való előrevonás közben Starunia körzetében már harcérintkezésbe kerültek szovjet T-34-es harckocsikkal. A magaslatra felkapaszkodó magyar harckocsiszázad támadását két órán keresztül tartóztatta fel egyetlen T-34-es, a 3/I. harckocsizászlóalj több 40M közepes Turán harckocsiját kilőtte a szovjet harckocsi, mire sikerült kilőni. Az elhúzó tűzharcba további két T-34-es kapcsolódott be, ezek közül az egyiket kilőtték a magyar Turánok.

9. ábra. A szovjetek által zsákmányolt 40 mm-es ágyúval szerelt Toldi II. harckocsi

10. ábra. Pz.VI. E Tigris harckocsi magyar–német legénységgel, átképzésen

Az általános támadás végül 14.00 órakor indult meg, a páncélosok és a gyalogság támadását német Ju 87-es zuhanóbombázók támogatták.

A támadásról Rugonyi György vezérkari alezredes, a páncélosadosztály vezérkari főnöke így írt: „A támadás IV. 17-én a délelőtti órákban kezdődött. Tompa, majd mindinkább erősödő morajlás jelezte a támogató német repülőök érkezését, melyek aztán zuhanórepüléssel bombázták az ellenséges tüzérségi állásokat és tartalékokat. Még tartott a repülőátadás, amikor a központilag vezetett hadosztálytüzérség megkezdte hatalmas tüzelőkészítését a betörési helyekre. Az ellenség vonalát, valamint a mélységi övet úgyszólván teljesen beborította a por és a füst. Ez alatt húztak előre a harckocsi kötelékek a készenléti helyről a megindulási helyig, és amikor a tüzérség áthelyezte a tüzet, félelmetes zúgással lendültek előre feltartóztatlanul az ellenségre. (...) A füst és a por lassan oszladozott. A harckocsi kötelékek egymást tűztámogatásban részesítve törtek előre az ellenséges tüzérségi állások felé, míg a gyalogság néhány harckocsi közvetlen támogatása mellett küzdött le a még megmaradt fészkeket. Bercsényi László ezredes csoportja csak lassan nyert tért, mert ennek egy aránylag merdek domboldalon kellett először felküzdenie magát harc árán, hogy azután a peremvonalat elérve É-ről támadhasson Nadwornára. (...) Hirtelen egy hang törte meg a csendet: »Ellenséges harckocsi-ellentámadás Bercsényi László ezredes csoportja ellen!« ... Látható volt, amint a dombháton erős mélységi tagozásban T-34-es harckocsik támadnak a peremvonalra éppen felérkező első harckocsi lépcső oldalába. (...) Mindenkiben elakadt a lélegzet. Nem a harckocsi ellentámadás miatt, mely bár veszélyt rejtett magá-

11. ábra. A nadwornai páncélos átképző tanfolyam állománya kivonul a kiképzésre

12. ábra. Bercsényi ezredes megszemléli az átképző tanfolyamot

ban, de nem látszott valószínűnek, hogy befolyásolni tudja a zöm lendületes támadását. Másról volt szó. Most került első ízben szembe a Turán harckocsi a már félelmetes hírű T-34-el. Vajon a páncélos harcban megkapják-e a kezelőlegénység és az alparancsnok a bizalmat saját harceszközükkel szemben? [...] Erről volt szó és ezt érezte mindenki, amikor lélegzetvisszafojtva figyelte a fejleményeket. (...) A páncélos harc rövid ideig tartott. A peremre éppen felérkező első lépcső azonnal megnyitotta a tüzet, míg a második lépcső teljes gázzal igyekezett oldalt kerülve feljutni a dombhátra, ott tüzelőállásba menve tűzharcba kezdett. Már az első lövések után az egyik T-34-es találatot kapott, kezelői kiugráva a harckocsiból egy közeli tanyára menekültek. Nem sokkal utána egy másik gyulladt ki, majd két további vált mozgásképtelenné. A T-34-esek is kilóttak két saját harckocsit, de látva az eredménytelenséget fokozatos tűzharc alatt, visszahúzódtak és eltűntek a bozótos terepen. Bercsényi László ezredes csoportja megfelelő biztosítás mellett folytatta támadását.”

A hadosztály vezérkari főnökének beszámolója sajnos messze áll a valóságtól.

A támadás nehéz, elaknásított terepen csak lassan haladt előre. A Sándor-csoport alakulatai, a 2. felderítő-zászlóalj és a 4. gépkocsizó lövészszázlóját este Nadwornától nyugatra elérte a Bystrica folyót. A Bercsényi-csoport egészen Grabowieczig jutott előre. A Dósa-csoport pedig elfoglalta Bitkowot.

(Folytatjuk)

FORRÁSOK

- A m. kir. Fegyveres erők képeskrónikája (1919–1945), Vitézi Szék, 1977.;
- András Palásthy: Baptême du feu mortel en Ukraine, Batailles&Blindes n.42;
- Balla Tibor – Csikány Tamás – Gulyás Géza – Horváth Csaba – Kovács Vilmos: A magyar tüzérség 100 éve, 1913–2013, Zrínyi 2014.;
- Bene János – Szabó Péter: Huszonnégyes Honvédek a Kárpátokban, Nyíregyháza, 1997.;
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A Magyar Királyi Honvédség külföldi gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2006.;

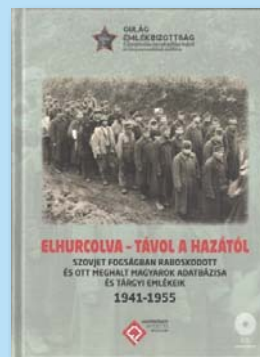
- Bíró Ádám – Éder Miklós – Sárhidai Gyula: A Magyar Királyi Honvédség hazai gyártású páncélos harcjárművei 1920–1945, Petit Real, 2012.;
- Bombay László – Gyarmati József – Turcsányi Károly: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi Kiadó.;
- Bombay László: A harckocsik története, Akadémia, 1990.;
- Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler: A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete 1919–45 part 1, Zrínyi Kiadó, 1992.;
- Csaba Becze: Magyar steel, Mashroom Publication, 2006.;
- Csemavölgyi Antal: Az aranycsillag rabjai, magán kiadás, 1994.;
- Csima János: Források a Magyar Honvédség II. világháborús történetének tanulmányozásához, Zrínyi, 1961.;
- Dálnoki Veress Lajos: Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945), München, 1974.;
- Dombrády Loránd: A magyar gazdaság és a hadfelszerelés, 1938/44, Akadémia, 1981.;
- Dombrády Loránd – Tóth Lajos: Magyar Királyi Honvédség 1919–45, Zrínyi, 1987.;
- Dr. Varga D. József: Magyar harc- és gépjárműfejlesztések története MH kiadvány;
- Galó Krisztián: Páncélosok a Kárpátokban 1. Belvedere, 2003.;
- Gosztonyi Péter: A Magyar Honvédség a II. világháborúban, Európa, 1992.;
- György Sándor: A magyar királyi 16. honvéd felderítő osztály harcai az 1. hadsereg kötelékében 1944–1945, Historia Antik Kiadó 2012.;
- Harctudósítás, A 2. páncélososztály Nadvorna-Tlumaczky- Sloboda Lesna-i harcai 1944. április 13. – május 14. HL I. 89. VKF 306 doboz, VKF 634/hdm. csf.-1944.;
- Hollósy – Kuthy: Don, Torda, Kárpátok, Gilde Verlags, 1990.;
- Horváth Csaba: A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig, Püedlo Kiadó.;
- Illésfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: Vitézségért, HK Hermanos, 2011.;
- Leo Niehorster: The Royal Hungarian Army 1920-45, Bayside Books, 1998.;
- Mányi Pál: Magyar páncélosokkal a hadak útján 1941-1944, Magánkiadás, 2000.;
- Péter Mujzer: Hungarian Mobile Forces 1920-45, Bayside Books, 2000.;
- Péter Mujzer: Huns on Wheels, Hungarian Mobile Forces during WWII, magánkiadás, 2015.;
- Simon Gábor: A m. kir. 2. honvéd páncélososztály harctevékenysége a magyar 1. hadsereg galíciai támadó hadműveletében (1944. április – május); Steel Masters n.8, Les blindes de l'Axe, 2010;
- Szabó Péter – Számvéber Norbert: Magyarország és a keleti hadszíntér 1943–1945, Püedlo Kiadó;
- Turcsányi Károly: Nehéz harckocsik, Püedlo Kiadó, 2009.;
- Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban, Osiris, 2005.;
- Veress D. Csaba: Magyarország hadikronikája 1944–1945 I-II.

Kincses Katalin Mária (szerk.)

Elhurcolva – távol a hazától

Szovjet fogságban raboskodott és ott meghalt magyarok adatbázisa és tárgyi emlékeik 1941–1955

A Zrínyi Kiadó 2017-ben jelentette meg Kincses Katalin Mária szerkesztésében a Hadtörténeti Intézet és Múzeum tudományos, szakmai csoportja által összeállított, exkluzív kivitelű, összefoglaló jellegű emlékkönyvét, *Elhurcolva – távol a hazától – Szovjet fogságban raboskodott és ott meghalt magyarok adatbázisa és tárgyi emlékeik 1941–1955* címmel. A kötet szerzői, dr. Kovács Emőke történész, a Gulág Emlékév szakmai vezetője, dr. Závodi Szilvia a HM HIM tudományos titkára, Dr. Stark Tamás az MTA történésze, dr. Bíró Andor főtanácsos a HM HIM Katonai Emlékezet és Hadisírgondozó Igazgatóság, Külhoni Hadisírgondozó Osztály osztályvezető-helyettese, dr. Bonhardt Attila ezredes a HM HIM Hadtörténelmi Levéltár és Központi Irrattár igazgatója, valamint Reider Mónika történész-muzeológus, a HM HIM gyűjteményvezetője. Az emlékkönyv feldolgozza a hadifogoly- és internálótáborok fogolyéletét, a múzeum gyűjteményeiben őrzött, hadifoglyokkal kapcsolatos tárgyi emlékeket, és közli az egykori Szovjetunió területén lévő Gulág-emlékművek, -emlékhelyek jegyzékét. További érdekesség, hogy már online is kutatható a szovjet hadifogolytáborokban meghaltak adatbázisa. A Honvédelmi Minisztérium (HM) Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HIM) közreműködésével „Elhurcolva, távol a hazától” címmel megjelent 66 281 soros adatbázist a www.katonakagulagon.hu weboldalon találják a profi és amatőr kutatók. Az emlékkönyv, amelynek CD melléklete ugyancsak tartalmazza a teljességre törekvő, kiemelkedő jelentőségű adatbázist, bőséges szakirodalmi tájékoztatást nyújt a hazai és a külföldi érdeklődők számára.

A 207 oldalas, cérnafűzött, keménytető, több mint 300 fotóval illusztrált könyv 3000 Ft-os áron kapható a könyvesboltokban, illetve közvetlenül a Zrínyi Kiadónál is, 20%-os helyszíni kedvezménnyel. (Cím: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b., Tel.: 06 1 459 5373, e-mail: gyoredina@armedia.hu). (DSZP)